



‘Opvallend veel belangstelling voor historie’

Fryske Marren ontwikkelt groenvisie met oog voor historie en cultuurlandschap

Wanneer een gemeente voor de ontwikkeling van een groenvisie inwoners raadpleegt, ligt het voor de hand dat ze vraagt: Wat willen jullie? Dat is niet het geval in De Fryske Marren, de Friese gemeente waartoe onder meer de provinciestad Sloten en het dorp Joure behoren. Wethouder Irona Groeneveld opende de volksraadpleging met de vraag: Welke plekken vinden jullie mooi en waarom? De antwoorden laten zien hoe gevarieerd de behoeften zijn en hoe persoonlijk de individuele groenbeleving van inwoners soms is. De Friezen tonen bovendien veel waardering voor oude landschapselementen in hun omgeving.

Auteur: Paul van der Sneppen

‘Dit is geen Amsterdam of Rotterdam. De Fryske Marren is al een groene gemeente. Daarom ligt het voor de hand, vind ik, om de inwoners net even wat anders te bevragen over wat ze willen en wat ze belangrijk vinden’, vertelt Groeneveld over de wijze waarop inwoners van haar gemeente worden betrokken bij het ontwikkelen van een groenvisie.

Meer groen

Een opmerkelijke uitkomst van de volksraadpleging tot dusver is dat inwoners eigenlijk allemaal méér groen willen, ook in een groene gemeente als De Fryske Marren. Maar daarmee is niet het hele verhaal verteld. ‘We zien een grote diversiteit in wat inwoners belangrijk vinden. Zo is er bijvoorbeeld veel waardering voor het Friese landschap. Niet alleen bomen, bossen en bloemen vinden onze inwoners belangrijk; ze waarderen ook de weidsheid van het landschap. Akkers en weilanden kunnen ook bijdragen aan een positieve groenbeleving.’ Die beleving is ook heel persoonlijk, heeft de wethouder geleerd uit de enquêtes. ‘Zo vertelt iemand ons dat de weilanden achter zijn woning bij hem favoriet zijn. Die hoeft dus nau-

In de artikelenreeks ‘Op de fiets met de wethouder’ trekt Stad+Groen door het land om met bestuurders en groenexperts te praten over het groenbeleid in hun gemeente. Ditmaal gaan we op pad met wethouder Irona Groeneveld van de gemeente De Fryske Marren.

welijks de deur uit voor zijn unieke groenbeleving. Een ander vertelt over een bankje op een dijk met een mooi uitzicht. Hij heeft het zelfs vernoemd naar zijn overleden echtgenote, die er tijdens haar ziekte vaak ging zitten om tot rust te komen en te genieten van de natuur.’

Mobiliseren

Wat ook opvalt, is dat mensen vooral te mobiliseren zijn als juist die persoonlijke noot aangeslagen wordt die hen verbindt met hun omgeving. ‘Je kunt als gemeente communiceren wat je wilt over de openbare ruimte; mensen komen pas echt in beweging als het gaat om plaatsen die hen persoonlijk raken. Herinneringen spelen daarbij vaak een rol. Zo bekeken, was onze openingsvraag een goede zet. Die heeft mensen ertoe aangezet iets per-

soonlijks met ons te delen. Dat heeft ons veel informatie en inzicht verschaft.'

De gemeente De Fryske Marren bestaat uit 50 kleinere woonkernen en een stad. Inwoners kunnen aanvragen indienen voor verbetering van hun leefomgeving. Voor die regeling is veel belangstelling. 'We financieren die aanvragen vanuit het zogenaamde *kernenbudget*. De regeling wordt veel gebruikt, omdat ze de mogelijkheid schept om iets in de directe leefomgeving te verbeteren.'

Grote thema's

Maar Groeneveld ziet ook dat daarbij grotere thema's aangesproken worden. Er is volgens haar een groeiend bewustzijn van het belang van groen. 'Uit de aanvragen die we krijgen, blijkt dat inwoners hebben nagedacht over zaken als klimaatadaptatie en biodiversiteit. Zo zie je bijvoorbeeld dat bij een aanvraag voor een speelplek ook een wadi voor tijdelijke waterberging in het plan is opgenomen. Ook krijgen we steeds meer aanvragen voor bijvoorbeeld het plaatsen van mezenkasten in de strijd tegen de eikenprocessierups. Ook bijenhôtels en bijenlinten worden vaker aangevraagd. Mensen zien het belang van biodiversiteit en stemmen hun eigen wensen daarop af. Onze fietstocht door de gemeente voert onder



Het Park Heremastate, in oude luister hersteld.



De natuurspeelplaats bij de molen in Joure is in nauwe samenwerking met buurtbewoners tot stand gekomen.

meer door het historische Park Heremastate. Dat is net hersteld in de staat waarin het in de 19e eeuw door tuinarchitect Roodbaard is ontworpen. Opmerkelijk is een oude, dode eik in het park. Die is niet geveld, maar staat nu als een soort monumentaal natuurkunstwerk over-eind, een blikvanger in het park.

Beeldbepalend

De fietstocht leidt verder naar het dorp Haskerhorne. Daar zien we hoe inwoners soms bijzondere keuzes maken als het gaat om de inrichting van hun leefomgeving. 'In Haskerhorne hebben inwoners zich tijdens de herinrichting van het dorp hard gemaakt voor het behoud van beeldbepalende bomen. Daarbij nemen ze de overlast van de wortelopdruk van die bomen voor lief. Je ziet dus dat dorpsbewoners hier duidelijk kiezen voor natuurbehoud en voor het behoud van een landschappelijk element waaraan ze gehecht zijn.'

De bomen zijn klein voor hun leeftijd. 'Ze zijn in het verleden ooit geplaatst zonder veel aandacht voor de groeiplaats', legt de wethouder uit. 'Daar is niet goed over nagedacht. Je vraagt je af waarom niet, en ook waarom hier zo'n breed trottoir nodig is. Er is op zich voldoende ruimte voor een mooie, waterdoorlatende groeiplaats met goede grond. Met de kennis van nu zouden we dat natuurlijk heel anders aanpakken.'

Bladoppervlak

Als het aan de wethouder ligt, krijgt elke boom die nu wordt geplant de kans om monumentaal te worden. Dat betekent soms minder bomen, maar dan wel met veel aandacht voor de groeiplaats. 'Per saldo willen we zo meer bladoppervlak creëren. De invloed op de miti-



gatie van hittestress zal dus beter uitpakken, zo is de gedachte.'

Ook neemt de gemeente tegenwoordig het particulier groen mee in de afwegingen rondom een gebiedsinrichting. Wanneer bestaat particulier groen voldoende bladoppervlak levert, vind de wethouder het onnodig om daar nog meer bomen bij te plaatsen. 'Voorheen gebeurde dat vaak wel. Een landschapsarchitect maakte dan een mooi symmetrisch ontwerp. Uitvoerders realiseerden dat netjes, precies volgens de planning. Niemand stond erbij stil dat een mooie bestaande boom op particuliere grond concurreerde met de nieuwe beplanting. Het is zelfs voorgekomen dat we

Een rij rechtopstaande palen in een vijver vormt een avontuurlijke oversteekplaats voor wie handig is en zijn evenwicht goed kan bewaren.



onze eigen bomen achteraf hebben weggehaald om een mooie, oude beuk op particuliere grond de ruimte te geven.'

Aanblik

Toch heeft Groeneveld ook begrip voor de keuze van de dorpelingen in Haskerhorne die zich hard hebben gemaakt voor het behoud van de laan met amechtig worstelende bomen in hun dorp. 'Die bomen komen op die plaats weliswaar nooit helemaal tot hun recht, maar mensen hechten nu eenmaal aan die aanblik van de bomenlaan. Ik begrijp dat wel. Ik zie daar ook de charme wel van.'

Landschapsbeleid en cultuurhistorie zijn belangrijke elementen in het groenbeleid van de Friese gemeente. 'We proberen de geschiedenis van het lokale landschap goed in kaart te brengen. Letterlijk. We maken historische landschapskaarten. Die zijn ook digitaal in te zien en zelfs interactief. Inwoners kunnen eigen materiaal inbrengen om het verhaal steeds completer te maken.'

Historie

Dat gebeurt regelmatig. Er is veel belangstelling voor historie onder de inwoners, weet Groeneveld. 'Dat zie ik onder meer terug in het aantal historische kringen dat onze gemeente telt. Geschiedenis leeft onder de mensen.' Met behulp van oude foto's, kaarten en herinneringen van inwoners die worden vastgelegd, wordt in De Fryske Marren een tijdlijn opgete-

kend waarin veranderingen in het landschap zoveel mogelijk zijn gedocumenteerd. Oude boerderijen, een kerkenpad van weleer, een bomensingel of knotwilgen die ooit het landschap sierden zijn allemaal in historische kaarten terug te vinden. 'We doen dat niet met de bedoeling om alles krampachtig in oude luister te herstellen. Maar we willen het landschap wel begrijpen: wat ooit de functie van een bomenlaan was, bijvoorbeeld, of waarom ergens knotwilgen staan. Wat mij betreft, kunnen oud en nieuw goed naast elkaar bestaan. Je hoeft niet alles te behouden, maar soms wil je oude elementen herstellen, behouden of doordacht integreren in een nieuwe inrichting.'

Natuurspeelplaats

Een voorbeeld van hoe zo iets kan, zien we bij ons volgende afstappunt. In Joure staat een oude molen, grenzend aan een nieuw woongebied. Aan de voet van de molen is niet zo lang geleden een nieuwe natuurspeelplaats ingericht, duidelijk met oog voor het oorspronkelijke landschap waarin de molen ooit stond. Geen verzameling glimmende speeltoestellen tussen hekken, dus, maar een speels stuk open natuur dat kinderen uitdaagt om te spelen. In een heuvel is een rioolbuis ingegraven waarin kinderen zich kunnen verstoppen. Grote zwerfkeien nodigen uit tot klimmen en springen. Een rij rechtopstaande palen in een vijver vormt een avontuurlijke oversteekplaats voor wie handig is en zijn evenwicht goed kan bewaren. Voor

ouders die over al dat speelavontuur van hun kroost waken, zijn er banken.

Verbinden

De speelplek is wat de wethouder betreft ook een voorbeeld van hoe de gemeente meerdere functionaliteiten met elkaar wil verbinden. 'Spelen gaat ook om ontmoeten en verbinden. We hebben hier nauw met buurtbewoners samengewerkt aan het plan voor deze speelplek. Buurtbewoners hebben zelfs meegeholpen bij de aanleg. Daar begint het verbinden: in de samenwerking. Daarnaast hebben we nadrukkelijk ook faciliteiten voor ouders in het plan opgenomen. Daarmee wordt de voorziening al meer dan alleen maar een speelplek voor kinderen; het wordt ook een ontmoetingsplek voor volwassenen. Doordat die bovendien zo nauw bij de totstandkoming zijn betrokken, bestaat er ook een gevoel van *eigenaarschap*. Mensen voelen zich verantwoordelijk voor de voorziening. Het is *hun* speelplaats.'

'We willen het landschap beter begrijpen'

Zo worden volgens Groeneveld ook beleidsdoelen met elkaar verenigd. Spelen is een beleidsdoel, maar ook het doorbreken van het isolement van ouderen en gezondheid. 'In Lemmer, één van de dorpskernen in De Fryske Marren, is ook een speelplaats aangevraagd. Daar is de aanvrager een basisschool, die het met een te krap bemeten speelplaats moest stellen. Het verzoek was om een stuk openbare groen beschikbaar te stellen voor uitbreiding van de speelplaats. Zo ontstaat daar een mooie groene speelplaats, die bijdraagt aan de speelmogelijkheden van kinderen en tegelijkertijd aan de mitigatie van hittestress. Dat soort synergie tussen verschillende beleidsdoelen streven we graag na in ons groenbeleid.'

Bomenbestand

Even verderop stoppen we bij een bomenlaan, waar onder meer mezenkasten zijn opgehangen in de strijd tegen de eikenprocessierups.



Landschapselementen als een oude bomenlaan verliezen soms hun oorspronkelijke functie.



Inwoners van Haskerhorne nemen wortelopdruk voor lief.

lijks meer als gevolg van de kastanjabloedingsziekte. Toch hebben we de boomziekten in onze gemeente nu behoorlijk onder controle. We zetten overal in op het creëren van stevige natuur, meer variëteit vooral. Lange bomenlanen met één soort boom zijn niet meer van deze tijd. Die leggen we niet meer aan.'

Preventie speelt ook een belangrijke rol in de aanpak van boomziekten. Groeneveld noemt de samenwerking met Stichting Iepenwacht Fryslân, een provinciale natuurorganisatie die de conditie van iepen in de regio op de voet volgt. 'We zijn als gemeente lid van de Iepenwacht; zodra een ziekte de kop opsteekt, grijpen we in.'

Preventief regime

Ook bomen van particulieren zijn onderworpen aan het strenge preventieve regime. Zieke bomen worden verwijderd voordat de ziekte om zich heen kan grijpen. 'Daar zijn we behoorlijk doortastend in. Particulieren hebben daarbij dan ook geen inspraak. Wel krijgen ze een vervangende boom voor elke zieke boom die we moeten verwijderen.'

De strijd tegen boomziekten werpt in De Fryske Marren zijn vruchten af, maar naast doortastend interveniëren is daar ook een lange adem voor nodig, benadrukt de wethouder. 'Zo'n beleid kan ten onder gaan aan zijn eigen succes. Het is niet anders dan bij het rijksvaccinatiebeleid. Vaccineren heeft ervoor gezorgd dat in Nederland infectieziekten als polio, mazelen en de bof zo goed als uitgeroeid zijn. Maar je moet het wel volhouden; je kunt nooit achteroverleunen. Dat is bij de bestrijding van boomziekten niet anders.'

Versterken natuur

Tijdens de rondgang door de gemeente wijst Groeneveld geregeld op de berm en het maaibeeld dat daar wordt toegepast. De gemeente zet stevig in op het versterken van de natuur; dat houdt onder meer in dat er minder wordt gemaaid. Bovendien wordt na een maaibeurt het maaisel afgevoerd om de bodem te versralen. 'We zien dat daardoor steeds meer inheemse soorten terugkeren. Daarnaast heeft het niet-aflatende gewoel in de bodem voor de aanleg van ondergrondse infrastructuur, zoals glasvezel, een bijkomend positief effect. Oude zaadbanken in de bodem worden geactiveerd. Zaden van inheemse bloemen en kruiden komen aan de oppervlakte en krijgen weer kans om te ontkiemen in de verschaalde bodem.'

Het versralen van de bodem blijft in De Fryske Marren niet beperkt tot de wegbermen. Inmiddels heeft de gemeente met aannemers, maar ook met partijen als Rijkswaterstaat, afgesproken dat alle nieuwbouwprojecten standaard worden afgewerkt met schrale grond. Ook worden nu gebiedsspecifieke bloemenmengsels gezaaid waar voorheen graszaden werden gebruikt voor de afwerking van bouwprojecten.

Landschapselement

Onze fietstocht door De Fryske Marren houdt ook even stil bij een bomenlaan in het buitengebied, de oude verbindingsweg tussen Joure en het dorp Rotsterhale. Het is een voorbeeld van een oud landschapselement waarbij de gemeente eraan hecht om het te bewaren, legt Groeneveld uit. 'Soms krijg je verzoeken om een laan als deze aan te passen aan de tijd of ten behoeve van de verkeersveiligheid. Dat houdt meestal in dat zo'n laan verbreed moet worden en dat gaat uiteraard ten koste van bomen. Dat gaat mij te ver. Ik ga geen bomen kappen om auto's de ruimte te geven om harder te rijden.' Ook ziet Groeneveld een heel praktische en eigentijdse aanleiding om oude landschapselementen te bestuderen, in ere te houden of zelfs te herstellen. 'Als gevolg van klimaatverandering staan we voor de taak om de natuur te versterken. Biodiversiteit is een belangrijk en noodzakelijk beleidsdoel geworden.'

Bodem

Bij het sturen op biodiversiteit komen de oude cultuurhistorische landschapskaarten soms goed van pas, legt de wethouder uit. 'Door goed te kijken naar de lokale bodem en de historie van dit landschap, leren we bijvoorbeeld waarom bepaalde bomen het van oudsher goed doen op bepaalde plekken en minder goed op andere. Zo loopt er door onze gemeente een stuwwal uit de ijstijd, van Joure tot aan het dorp Balk. Dat gebied is hoger gelegen en bestaat uit andere grond dan omliggende gebieden. Door daar rekening mee te houden, kunnen we met ons groenbeleid aansluiten bij wat er van nature al is. Daarmee maken we het onszelf een stuk makkelijker en sorteren we ook veel meer effect met het oog op de beleidsdoelen.'



Groeneveld legt uit hoe de gemeente ook werkt aan het versterken van het bomenbestand. Dat is hard nodig, want De Fryske Marren kampt al jaren met boomziekten. 'Dat probleem speelt nu al zo'n twaalf jaar. Jaarlijks vallen er gemiddeld 450 bomen ten prooi aan een boomziekte. Kastanjes vind je in onze gemeente al nauwe-